

שיגול לטובה:

הדרך הנכונה להעברת כספי פיצויים בתובענות ייצוגיות לעמותות חברתיות

עמותת "עיגול לטובה" נוסדה כדי לשפר את תרבות הנתירה הישראלית ולשנות את אופי התרומה הכספית עבור מטרות חברתיות בארץ • למעלה מ-150 אלף ישראלים המבצעים רכישות באמצעות כרטיסי אשראי מעגלים מדי חודש, בסכום חודשי ממוצע של כ-4 שקלים לאדם, לטובת 142 עמותות חברתיות *אורני פטרושקה, יזם הי-טק, מייסד ויו"ר 'עיגול לטובה' כותב על העמותה שדואגת לנתב כספי תרומות בדרך ייחודית ויוצאת דופן בנוף הישראלי

מי קובע לאן מגיעים כספי הפיצויים?

קריאת משפטיים למיסוד ארגון אחראי שינתב כהלכה את כספי התובענות הייצוגיות יכולות להיענות בקלות באמצעות "עיגול לטובה", הדוגלת בשקיפות, בבקרה ובהעברת 100% מהתרומות ליעדיהן. "בחירת עמותות על ידי הצדדים בהליך נטול שקיפות ואמות מידה מעוררות תחושה של חוסר נחת", קבע השופט יצחק ענבר.

מנגנון חלוקת תרומות אובייקטיבי, שוויוני ומנותק מן הצדדים להליך המשפטי - אלו העקרונות שעומדים בבסיס קביעת בית המשפט המחוזי בתל אביב באשר להליך הפיצויים הראוי בהכרעות המשפטיות הרלבנטיות בתובענות ייצוגיות.

על פי היועץ המשפטי לממשלה, יישום עקרונות אלה יכול להיעשות באמצעות שתי חלופות מרכזיות: מינוי נאמן חיצוני שירכז את בחירת העמותות וניתוב הכספים אליהן בכפוף להחלטת בית המשפט, או קביעת "ארגון גג" כאחראי על תהליך ניתוב התרומות. האפשרות השנייה כבר מיושמת הלכה למעשה בעולם הפילנתרופיה הישראלי, וראוי לפיכך להפוך אותה לברירת המחדל בהעברת כספי הפיצויים הנפסקים בתובענות ייצוגיות לעמותות הזקוקות לכספים אלה. מנגנון זה אף יושם לאחרונה בשתי תביעות ייצוגיות גדולות, המחיש כיצד העדפותיו של הציבור באות לידי ביטוי גם בתיקים משפטיים שאינם מערבים את האזרחים באופן ישיר.

"העברת הפיצוי לארגוני גג - דרך הפעולה העדיפה"

סעיף 20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות קובע כי "במקרה שבו אושרה ונתקבלה תובענה ייצוגית ונפסק פיצוי לכל אחד מחברי הקבוצה, אך העברת הפיצוי אינה מעשית, יכול בית המשפט להורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה, כולה או מקצתה, או לטובת הציבור". במקרים רבים בהם נפסק כי יש להעביר פיצוי לטובת הציבור, הדבר נעשה באמצעות העברת כספים כתרומה לעמותות שונות המקיימות, בדרך כלל, זיקה לנושא התובענה. פרקטיקה זו מעלה קשיים רבים, ובהם אופן בחירת העמותה, היותה ראויה לתרומה, קשרים קודמים בין העמותה לבין הצדדים והאפשרות לפקח על עצם ההעברה והשימוש שיעשה בכספי התרומה.

בפסק הדין שרייר (ת"צ 11-07-22236 שרייר ואח' נ' שירותי בנק אוטומטיים ואח') מיולי 2014, שהסתיים בהסדר פשרה בגין תביעה על גביית עמלות שלא כדון, בחן השופט יצחק ענבר את נושא הפיצוי בתובענות הייצוגיות ותהה, "בהינתן שדרך הפיצוי הנאותה היא אכן ניתוב כספי פיצוי לעמותה, האם ראוי להותיר להכרעת הצדדים את סוגיית בחירתה של העמותה הנתרמת ולכבד את בחירתם, או שמא על היעד הנתרם להיקבע במנותק מהכרעת הצדדים?" המשך הכרעת הדין מספק תשובה לסוגיה זו, ואף הסכמה בין גופים שונים הדנים כמו משרד היועץ המשפטי לממשלה והמועצה לצרכנות. האחרונה גם קבעה כי "יש לנתק את בחירת הגופים הנתרמים מהכרעת הצדדים... ולהעבירה לארגוני גג".

השופט ענבר דחה את החלופה הראשונה שהציע היועץ המשפטי לממשלה וקבע כי "ניתוב כספים ליעדים חברתיים אינו נמנה על תפקידיו של בית המשפט". לדבריו, "בחירתן של עמותות על ידי הצדדים בהליך נטול שקיפות ואמות מידה מעוררת תחושה של חוסר נחת". עם זאת, הוא מודה כי "ידו של בית המשפט קצרה מלהושיע" וקורא להתערבות המחוקק לתיקון הנושא. "כל עוד לא הוסדרה סוגיית התרומות על ידי המחוקק, העברת הפיצוי לארגוני גג עשויה להוות את דרך הפעולה העדיפה מבין מספר דרכי פעולה, שכולן אינן משיגות רצון", סיכם.

כסף חברתי קטן

עמותת "עיגול לטובה" נוסדה כדי לשפר את תרבות הנתירה הישראלית ולשנות את אופי התרומה הכספית עבור מטרות חברתיות בארץ. באמצעות הוראה קבועה לחברת האשראי יכול מחזיק כרטיס אשראי לעגל כל עסקה שביצע באמצעות

בכרטיסו, ואת ההפרש - האגורות שנוספו - לתרום במלואו לעמותות על פי בחירתו. למעלה מ-150 אלף ישראלים מעגלים מדי חודש, בסכום חודשי ממוצע של כ-4 שקלים לאדם לטובת 142 עמותות חברתיות, שכולן נבחרו וסוננו בקפידה על ידי ועדה ציבורית שבראשה עומד הנשיא לשעבר של בית המשפט העליון, השופט מאיר שמגר. עד כה, העבירה עמותת עיגול לטובה יותר מ-25 מיליון שקלים למגזר השלישי - ללא אינטרס, תוך שיקוף מוחלט של רצון התורם האינדיבידואלי.

מנגנון הפעולה של עיגול לטובה מתבסס על כמה תפיסות מרכזיות, ובהן שילוב הפילנתרופיה המושכלת כחלק בלתי נפרד מחיי היומיום של ישראלים, בחירה מוקפדת של עמותות ראיות לרשימת העמותות, מתן אפשרות הבחירה למי לתרום, וביסוס ההבנה כי התרומה הינה ביטוי של סולידריות שכמעט כל אדם יכול להרשות לעצמו.

"אובייקטיבי, שוויוני, מנותק מהצדדים"

שתי פסיקות מהשנה האחרונה מלמדות, כך נראה, על היענות משפטית ליישום תהליך הפיצויים באמצעות עיגול לטובה. בפסק הדין בן עמי ואח' נ' הדר בע"מ חברה לביטוח, קבע השופט מגן אלטוביה מבית המשפט המחוזי בתל אביב כי יתרת כספי פיצוי, שלא חולקו עדיין במסגרת ההכרעה לתובעים עצמם, יועברו לתרומה לעמותות היעד באמצעות עמותת עיגול לטובה. החלטתו שיקפה אמון

במנגנון פעילותה של העמותה, והובילה בסופו של דבר להעברת יותר מ-5 מיליון שקלים לעמותות שטיפלו בנפגעי תאונות דרכים או פעלו למניעתן.

בתביעה ייצוגית אחרת - פרח אמזלג נגד בקר תנובה אדום אדום - קבעה השופטת תמר בזק-רפפורט כי הפיצויים (2.7 מיליון שקלים) יועברו באמצעות עיגול לטובה לעמותות העוסקות בהגנה ובשמירה על רווחת בעלי חיים בישראל. היא הגדירה תאריך יעד (45 ימים) והוסיפה כי עיגול לטובה תחלק את התרומה, תוך חצי שנה מקבלתה, בין העמותות הרלבנטיות. בכך היא נתנה גושפנקא, למעשה, ליעילות פעולתה של עיגול לטובה גם כשזו נדרשת להעביר כסף לאשכול עמותות המתמקדות בתחום מסוים ("הגנת החי והסביבה" במקרה זה).

"המפתח לחלוקת התרומות צריך שיהיה אובייקטיבי, שוויוני, מנותק מן הצדדים להליך ולא כזה המבוסס על האינטרס האישי של אחד מהם להסדר. דומה כי ההסדר המוצע מגשים זאת היטב, שכן התרומות מועברות אל ארגון "לתת" ו"עיגול לטובה", שהינם ארגוני גג של עמותות, כך שמטבעם מאפשרים הם חלוקת התרומה באופן המנותק מן הצדדים", הסבירה השופטת.

נתינה שיוצרת השפעה מתמשכת

מנגנון הפעילות של עיגול לטובה מביא לניתוק הקשר בין הצדדים בבית המשפט ובין הגוף הנתרם ומבטיח אכיפה מלאה של פסק הדין. הוא מאפשר את חלוקת כספי הקבוצה המיוצגת בהתאם להעדפות הציבור ומיישם גם דיוק בחלוקת הכספים בהתאם לסוגיה הנדונה, וזאת בזכות העובדה שרשימת העמותות מחולקת לקטגוריות לפי נושאים. בנוסף, אופי פעילותה של עיגול לטובה מבטיח כי רק עמותות שעברו בדיקה וסינון על ידי ועדה ציבורית וזכו ל"תו מידות לאפקטיביות" יזכו ליהנות מכספי הפיצויים, תוך דגש על תהליך פשוט והוגן. כך, המנגנון המוצע פועל ביעילות וחוסך לבית המשפט ולצדדים את הצורך בבדיקת העמותות שנבחרו להסדר.

העובדה כי פסיקה על כספי פיצוי לתרומה בתיקי תובענות ייצוגיות ניתנת בעיקר כשקיים קושי לזיהוי הנפגעים הרלבנטיים מייחדת עוד יותר את ביצוע ההליך על בסיס מנגנון עיגול לטובה, משום שהוא מבטא את "העדפותיו של הציבור הרחב - אם בחלוקה שווה בין העמותות או בהתאם להתפלגות התרומות שבחר הציבור בנתינה הפילנתרופית בכרטיסי האשראי.

עקרונות אלה מהווים בסיס פעולה ראוי מאין כמוהו למצב את עיגול לטובה כארגון הגג להעברת כספי פיצויים בתובענות ייצוגיות, וניהולה מאפשר לנתב את כספי הפיצויים ביעילות ובנוחות ובעלות מזערית. זהו ארגון הגג שיכול לממש את רוח חוק התובענות הייצוגיות בגרסתה האופטימלית.

הכותב הוא אורני פטרושקה, יזם הי-טק, מייסד ויו"ר 'עיגול לטובה'